

En besynnerlig läsupplevelse

Det finns ett stort antal böcker som har bjudit mig på fantastiska läsupplevelser. Böcker av olika genrer, med olika stilriktningar och syften. Därför var det otroligt svårt att välja vilken bok som jag skulle ägna den här texten åt. Efter något dygns ambivalens kom jag emellertid fram till att jag ville undvika förutsägbarheten, välja en bok som *inte* var "Siddhartha", "The Catcher in the Rye" eller "För levande och döda". *Inte* var "För trädets skull", "The Bell Jar" eller "Bröderna Lejonhjärta". Jag ville helt enkelt överraska, få in en bra träff utan att ta hjälp av någon kanon.

Mitt val föll på "**Den besynnerliga händelsen med hunden om natten**" av Mark Haddon (2003). Eller snarare på "The Curious Incident of the Dog in the Night-time" i översättning av Ulrika Jannert Kallenberg. En bok som fick mig att skratta, snyfta, tänka och fantisera under två sommandagar år 2008. En bok som i allra högsta grad lever kvar i mig idag, tjugoen månader efter läsningen.

Boken handlar om Christopher – en femtonårig pojke med Aspergers syndrom. Han är i ett stort behov av rationell ordning, och han saknar förmågan att uppfatta och tolka känslouttryck. Däremot har han ett häpnadsväckande minne, samt en fallenhet för logiskt tänkande som gör honom till ett vetenskapligt och matematiskt geni.

Christopher ställs inför ett mysterium redan i bokens inledning. Han hittar sin grannes hund död, till synes mördad med en högaffel. Upptäckten förbryllar Christopher, och han bestämmer sig för att lösa mordgåtan med hjälp av en slutledningsteknik à la Sherlock Holmes. Under tiden skriver han på en bok som enligt hans egen definition är "en detektivroman" ("a murder mystery novel"). Och den boken är ... så klart "Den besynnerliga händelsen med hunden om natten".

Är det en detektivroman, då? Nej, skulle jag vilja säga (du får ursäkta, Christopher). Enligt mig är det en skönlitterär roman av ett nytänkande slag, som riktar sig till vuxna och äldre ungdomar. Men det är onekligen svårt att genrebestämma den här boken. I Sverige lanserades den som Mark Haddons första vuxenbok, medan den engelska dagstidningen The Guardian utsåg den till vinnare av "Children's Fiction Award". Så ... kanske är det här en text som inte *vill* bli kategoriserad, och som just därför får stå ut med att bli stämplad som än det ena, än det andra.

Det finns flera orsaker till att texten är svår att genrebestämma. En av dem kan vara att Christopher under jakten på grannhundens mördare även kommer en annan sanning på spåren.

En medvetet undanhållen sanning som berör hans egen familj. Denna bonusgåta förhöjer spänningen i texten, men framförallt berikar den handlingen med ett gripande relationsdrama.

I ett vidare begrepp kan boken sägas handla om utanförskap, utsatthet och försök till vänskap över sjukdomsgränserna. Men även om olika sätt att förhålla sig till känsliga ämnen, olika sätt att "skydda" en person som har en livslång diagnos.

Det som fascinerar mig allra mest med den här boken, är att allting beskrivs ur Christophers synvinkel. Det är han som i egenskap av förstapersonsberättare fungerar som fokalisator genom hela texten. Ingen allvetande berättare (authorial narrator) kommer någonsin till undsättning, och det är anmärkningsvärt med tanke på att rösten som driver handlingen framåt är hämmad av en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. På det här sättet får jag som läsare uppleva hur det är att ha Aspergers syndrom, och jag får även använda min egen slutledningsförmåga för att fylla i de informationsluckor som Christopher lämnar efter sig.

En intressant detalj i sammanhanget är, att Christophers diagnos faktiskt aldrig nämns i boken. Det, om något, kan ses som ett bevis för att funktionsnedsättningen är mycket väl gestaltad. Visserligen står det "autist" på den svenska pocketutgåvans baksida och "Asperger's Syndrome" på insidan av pärmen i den engelska originalutgåvan, men jag skulle absolut förstå vad det handlade om ändå, utan att ha läst någonting "utanför" själva boktexten. Christophers sätt att förhålla sig till sin omgivning känns fullständigt konsekvent, alltigenom trovärdigt. Sedan får Mark Haddon försöka att tona ner sin sakkunskap bäst han vill (ett försök gjordes under en intervju som publicerades i DN den 27 januari 2007).

Texten växlar främst mellan preteritum och presens. Preteritum används när den primära handlingen förs framåt, medan presens används i mer fristående stycken som levererar ett slags redogörelser för föreliggande fakta (inte sällan genom ett direkt tilltal till läsaren). Jag är ofta skeptisk till tempusväxlingar, men de som förekommer i den här boken känns självklara eftersom de uppfyller ett gränsdragande syfte.

Jag tillhör inte den sortens människor som bara tycker om det ena. Jag tycker ofta om *både* det ena *och* det andra. Detta gäller bland annat språkstilar. Jag tycker om Hemingways *och* Faulkners prosa. Åkessons *och* Jäderlunds lyrik. Det viktigaste för mig är att språkstilen håller ihop, avslöjar en nyanserad förståelse för språket. Samt att språket tillåts vara dynamiskt, reagera på de skeenden och/eller känslor som det gestaltar.

Därför tycker jag mycket om språket som omger Christopher. Det har nämligen format sig efter honom, skraddarsytt sig självt för att inga sömmar ska skava mot hans personlighet. Språket är Christopher. Christopher är språket.

Och paret språket/Christopher är ... rakt på sak, konkret och redogörande. Aldrig lyriskt, men ibland snirkligt resonerande på ett logiskt plan. Det är effektivt och medryckande,

osentimentalt återberättande eller sakligt förklarande. Det finns en bra balans mellan korta och långa meningar, eftersom Christophers ordflöde varierar beroende på hur många intryck som han behöver redogöra för på en gång och/eller hur angelägen han är om att redogöra för desamma. Ibland är språket naivt och absurt (något påminnande om Erlend Loes stil i "Naiv. Super."), ibland är det intellektuellt utmanande på ett uppsatsigt sätt.

Christopher är mer mån om att presentera saker och ting på ett så verklighetstroget sätt som möjligt än om att skönskriva. Därmed förekommer emellanåt medvetna upprepningar, som tydligt förmedlar att språkets uppgift är att föra berättelsen framåt. I samband med vissa dialoger upprepas till exempel ordet "och" på ett närmast maniskt sätt, som om Christopher vill återge en serie repliker med så korta sammanbindande länkar som möjligt. Det kan se ut på följande sätt:

"Och mor sa: »Var är din far, Christopher?«

Och jag sa: »Jag tror att han är i Swindon.«

Och mr Shears sa: »Tack gode Gud för det.«

Och mor sa: »Men hur har du kommit hit?«

Och jag hackade tänder, för det var kallt och jag kunde inte sluta och ..."

På detta sätt överdrivs prosan ibland till ett slags mantra som dunkas in i medvetandet i samma stegrande takt som pulsen emellanåt tränger undan harmonin i Christopher. Ett stilistiskt mod som bara kan beundras.

Själv slår jag mer än gärna in på metaforiska språkstigar, men i den här boken finns inga avfarter från det raka klarspråkets väg. Det beror på att metaforer gör Christopher förvirrad. I ett kapitel förklarar han att uttryck som "jag skrattade ihjäl mig" och "de hade ett lik i garderoben" egentligen är detsamma som att ljuga. Vilket han själv aldrig gör.

En och annan liknelse förekommer dock, då Christopher anser dessa vara mindre lögnaktiga än metaforerna.

När jag ändå behandlar språket, vill jag nämna en av alla de detaljer som gör läsningen till roande underhållning. Och just i det här fallet, är det faktiskt den svenska översättningen som roar på ett vinnande sätt. Christopher uppger nämligen vid ett flertal tillfällen att han "gör jämmer". En formulering som jag själv känner starkt för, ler varmt åt. Det uppges på ett så befriande sätt, helt utan att värderas. I den engelska originalutgåvan kallas jämret för "groaning". Men "Så jag gjorde jämmer ..." är onekligen roligare att läsa än "So I groaned ...", även om översättningen i sig är gjord lite på snedden. Ett översättarinitiativ som hörsammar tonen i texten, alltså. För att ändå försvara detta initiativ, kan nämnas att ljudet för första gången presenteras på följande sätt i originalutgåvan: "... and made the noise that Father calls groaning." (därefter används enbart "groaning"). Jag misstänker därmed att Ulrika Jannert Kallenberg tog fasta på "made the noise" när hon översatte.

Men ändå. Ett hedervärt initiativ, som berikar läsningen av den svenska översättningen. Det är detaljerna som gör det.

Apropå underhållande inslag, ska det betonas att humorn är ständigt närvarande, trots att flera delar av berättelsen är sorgliga. Humorn uppkommer inte sällan på grund av Christophers exakta och osentimentala redogörelser för vad som sker eller sägs. Själv menar han förstås att det inte finns någon humor närvarande, men sättet han gör det på är i sig roande:

”Det här kommer inte att bli någon rolig bok. Jag kan inte skämta, för jag förstår inte skämt. Här är ett exempel. Det är ett av fars skämt.

Det kommer in en man i en järnaffär och frågar: »Har ni åskledare?« Och då svarar expediten: »Nej, men vi har blixtlås.«

Jag vet varför det här ska vara roligt. Jag har frågat. En åskledare är till för att hindra att blixten slår ner. Ett blixtlås hindrar inte att blixten slår ner. Det bara låter så, för det är en ordvits. Men för mig låter det inte så, för ett blixtlås är ett blixtlås och om jag försöker säga skämtet till mig själv så får jag ingen bild i huvudet, för jag förstår det inte och det är bara skrämmande och förvirrande på samma gång.

Och det är därför som det inte finns några skämt i den här boken.”

Att kombinera humor med tragik är svårt. Men Mark Haddon lyckas på ett föredömligt sätt. Han skriver på gränsen utan några skyddsnet, och han tappar aldrig balansen.

Däremot kan jag som läsare tappa balansen, beroende på vilka personliga erfarenheter som jag bär på och vilken min aktuella grundstämning är. Detta framkom när jag diskuterade boken med en kurskollega, som verkade ha fokuserat mer på det tragiska draget i berättelsen än vad jag själv hade gjort. Samt när jag hörde en släkting snabbrecensera boken i en utpräglat humoristisk riktning.

Varje enskild läsare träder alltså in i en bok med sina egna sanningar, och väljer mer eller mindre medvetet att ta fasta på de delar av texten som stärker dessa. Undantaget är de läsare som har övat upp sin förmåga att ifrågasätta sina vedertagna sanningar, alternativt har som mål att bredda sina referensramar med andras sanningar. Men nog amatörpsykologiserat om detta.

Genomtänkt. Allting känns så genomtänkt, så konsekvent och draget till sin spets. Ett exempel på detta är att kapitlen inte är numrerade i vanlig 1, 2, 3-ordning, utan i 2, 3, 5-ordning. *Primtalsordning*, av den enkla anledningen att Christopher gillar primtal. Det sista kapitlet i boken är kapitel 233. Vidare är boken rik på grafiska illustrationer av ett slag som går helt i linje med Christophers logiska sätt att betrakta sin omgivning på.

Även typografin är emellanåt av ett illustrerande slag. När Christopher mot slutet av boken bryter ut ur sin snäva geografiska zon, möts han till exempel av en mängd skyltar vars budskap återges med lika många teckensnitt. Enligt mig är detta ett utmärkt sätt att befästa bilden av huvudpersonen som en detaljorienterad observationsmaskin.

Som redan har framgått, är inledningen av "in medias res"-karaktär. Därefter följer ett flertal peripetier (plot points), som behåller eller utvecklar spänningen fram till "feel good"-avslutningen.

En av peripetierna skapas i samband med att Christopher hittar en bunt brev med ytterst avslöjande innehåll. Dessa brev är uppställda som ... just brev, vilket förstärker den dokumentära känslan i boken. Över huvud taget använder författaren genomgående grepp som gör att jag som läsare kommer in i berättelsen, in i huvudet på Christopher.

Men jag får själv räkna ut vad som händer i Christopher. För han är inte alltid själv medveten om det. Han avslöjar inga känslor, utom när han gestaltar dem genom att berätta att han till exempel "gör jämmer" i den eller den situationen.

Och jag får aldrig veta hur Christopher ser ut. Jag får själv skapa en bild av honom. Vilket jag gärna gör.

Egentligen borde det vara synd om Christopher. Han lever ett begränsat liv och han förstår andra lika bristfälligt som andra förstår honom. Den enda personen som han verkar kunna uppnå en dubbelriktad kommunikation med är Siobhan, en kvinna som fungerar som ett slags kombination av assistent och lärare för honom.

Men ändå. Det blir aldrig så pass synd om Christopher att han hamnar i offerrollen. Detta beror på att han på flera intellektuella plan är överlägsen de allra flesta i sin omgivning. Det beror också på att han lyckas med mycket av det som han bestämmer sig för att lyckas med. Han når fram till sanningen bakom den besynnerliga händelsen med hunden om natten, han röjer upp bland de snåriga familjehemligheterna och han skriver en bok. Dessutom vågar han bemöta sina rädslor, tvinga sig utanför sin trygghetssfär för att följa sina egna planer. Och han tror på sig själv, konstaterar på sistasidan att han kommer att ta examen med högsta betyg och bli vetenskapsman.

Med andra ord tycker jag inte att Mark Haddon kan skyllas för att ha framställt en person med Aspergers syndrom på ett förminskande, exploaterande sätt. Tvärtom har han fyllt sin huvudperson med rejäla skopor integritet och initiativförmåga.

Jag har medvetet låtit Christopher stå i centrum, men nu känns det som om några rader kontext kunde vara på sin plats. Det kan ju vara av intresse att veta att Mark Haddon är född i Northampton 1962, och att han har studerat vid Uppingham School och Merton College i

Oxford. Samt att han i yngre år arbetade med ungdomar som hade olika former av funktionsnedsättningar, bland annat autism.

Innan Mark Haddon fick ett stort, internationellt genombrott med "Den besynnerliga händelsen med hunden om natten", var han mest känd som barnboksförfattare. Han har dock även skrivit tv-serier (för barn) samt gett ut en diktsamling. I en intervju som publicerades i The Observer, beskrev Mark Haddon sig själv med frasen "I am atheist in a very religious mould".

"Den besynnerliga händelsen med hunden om natten" har vunnit fler priser än det som jag nämnde i stycket om genrer, bland annat "Whitbread Book of the Year Award".

Den senast utgivna boken av Mark Haddon är "A Spot of Bother" (2006), utgiven på svenska under titeln "Utslag av oro" (översättning av Thomas Andersson).

Avslutningsvis vill jag betona att boken har gjort ett starkt intryck på mig. Förutom att den har gett mig en ingående förståelse för hur det är att ha Aspergers syndrom, har den lämnat tydliga spår av humor, hopp och nytänkande efter sig. De sorgliga inslagen har stelnat till en krispig yta som förhöjer smaken på den annars mjuka läsoplevelsen. Christopher känns för övrigt som en alltjämt närvarande vän, och i skrivande stund leker jag med tanken på att det kan finnas en aspergersk strimma i min egen personlighet.

Christophers tillägg: I beskrivningen av den här uppgiften stod det att texten skulle ha ett omfång på "cirka 12 000 tecken". Och den här texten, exklusive det här tillägget, har ett omfång på 15 053 tecken. Alltså ett omfång som inte kan passera som "cirka 12 000 tecken". Men det är om man räknar med blankstegen, som egentligen inte kan sägas vara tecken (utan informationslösa luckor). Om man inte räknar med blankstegen, vilket enligt mig är det rätta sättet att räkna på, har den här texten bara ett omfång på 12 571 tecken. Och det skulle kunna passera som "cirka 12 000 tecken". Men jag tycker att den här texten är närmare "cirka 12 000 tecken" än så. För i den här texten finns det två citat ur min bok som är så pass långa att de får betraktas som "utdrag". Och som sådana tycker jag att de ska dras ut ur den helhet som den här texten kan ses som. Och tillsammans har de två utdragen ett omfång på 810 tecken (exklusive blanksteg). Och 810 tecken minus 12 571 tecken är 11 761 tecken. Och 11 761 tecken är närmare "cirka 12 000 tecken" än vad 12 571 tecken är nära "cirka 12 000" tecken. Och om någon påstår att "cirka 12 000 tecken" inte tillåter en så pass stor avvikelse från 12 000 tecken som 239 tecken, behöver jag ändå inte göra jämmer eftersom det då är Ulric Alstermark som får avtjäna det straff som eventuellt kommer att delas ut. Och mer har jag inte lust att säga om den här saken.